

Найчук Антон Віталійович

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

(м. Кам'янець-Подільський, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-9906-6645>

nay1963@ukr.net

Маркітантов Вадим Юрійович

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

(м. Кам'янець-Подільський, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-7700-972X>

vamark@ukr.net

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ЕСКАЛАЦІЇ БЕЗПЕКОВОЇ СИТУАЦІЇ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ ТА ЗАГРОЗИ ДЕРЖАВНИМ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНИ

Резюме

Стаття розкриває основні закономірності та проблеми, що спричинили порушення міжнародної безпеки та початок військової агресії проти України. Надано оцінку внутрішньополітичним факторам та зовнішньополітичним чинникам, які наближали ескалацію, серед яких непослідовність підходів НАТО в питанні розширення на східноєвропейському напрямку, недооцінка нео-імперіалістичних реваншистських амбіцій кремля, недалекновидна енергетична політика ЄС, пасивна реакції на попередні спроби Росії демонструвати власні політичні інтереси та готовність використовувати для їх практичного втілення військовий шлях поряд з економічним шантажем.

Подекуди превалювання індивідуальних намірів окремих політичних сил у боротьбі за електорат ставили на другий план стратегічне питання відстоювання національних інтересів. Слабкість системи здійснення державної влади призводить до зменшення оборонного потенціалу країни та нехтування реальним загрозами, що мало місце в Україні до 2014 року.

У висновках дослідження визначено необхідний вектор руху ключових акторів для виправлення існуючої ситуації, оскільки загрозу з боку Росії стає перманентним явищем, загрозою регіональній стабільності та міжнародній безпеці.

Оскільки діючі механізми врегулювання безпекових викликів не виправдали себе в частині захисту країн, що перебувають за межами НАТО, країни Альянсу зобов'язані працювати в напрямку вироблення практичних гарантій безпеки для України, а в перспективі — і інших країн з умовно пострадянського простору, що не мають намірів знаходитися в орбіті впливу кремля. Потенційний безпековий документ не може бути формалізованим меморандумом без деталізованого порядку дій в критичній ситуації та має включати механізми превентивного реагування. В гіршому випадку, збалансувати ситуацію в Східній Європі не вдасться. Поки в кремлі не відчуватимуть здатності колективного Заходу реагувати на «перетин червоних ліній» російським режимом та вбачатимуть відсутність повної консолідації країн НАТО — спроби встановлення контролю над Україною матимуть місце і надалі, а з високою вірогідністю розширяться на країни Центральної Азії, Республіку Білорусь та Республіку Молдову. В Європі і США мають розуміти, що російська агресія не ситуативне явище, а спрямований підхід досягнення військово-політичних цілей, підстави для якого сформувався впродовж років.

Ключові слова: міжнародна безпека, національні інтереси, військова агресія, гарантії безпеки, державний суверенітет

Вступ

Міжнародна безпека — це основа стабілізації моделі взаємовідносин країн в межах їх геополітичних взаємовідносин, відстоювання політичних і економічних інтересів. Після розпаду Радянського Союзу перед ключовими міжнародними акторами постало завдання забезпечити належне функціонування новостворених республік, цілісність їх територіального устрою, здатність суверенно реалізувати власні права й вільно обирати вектор зовнішньополітичного розвитку. Проте, з часом спостерігалось все більше сигналів, що право на вираження державної ідентичності ставило країни під загрозу реваншистських амбіцій Російської Федерації.

Конфліктогенність ситуації в регіоні зростала по мірі спроб окремих республік артикулювати євро-атлантичне бачення зовнішньополітичних пріоритетів. Ідея просування НАТО на схід критично сприймалася російською стороною і поки потенційні члени Альянсу вбачали у ньому інструмент забезпечення власної безпеки, в Росії використовували усі наявні ресурси ідеологічного, культурного, військового і політичного характеру для провокування внутрішньополітичного розколу в країнах, які розцінювались російським режимом як сфера власного регіонального впливу.

Формувалися умови для загострення військових конфліктів як локального, так і глобального масштабу.

Причинами трансформації теоретичних загроз в практичні проблеми можна визначити наступні аспекти:

1. Ігнорування небезпеки реваншистських амбіцій Російської Федерації;

2. Втягування Європи в енергетичну залежність через доступність російських енергоносіїв та упуцнення додаткової «політичної ціни» взаємодії подібного характеру;

3. Половинчатість та непослідовність підходу колективного Заходу щодо розширення Альянсу на схід;

4. Пасивність ЄС і США відносно використання Росією «заморожених конфліктів» та провокування нових регіональних протистоянь;

5. Небажання розглядати альтернативні механізми гарантування безпеки держав, що знаходились в зоні ризику;

6. Слабкість державних інституцій окремих країн при формуванні національної стратегії.

З огляду на визначену проблематику, мета роботи — сформулювати та конкретизувати ключові фактори, що не дозволили стабілізувати безпекову ситуацію в Східній Європі та призвели до її ескалації (в першу чергу війни в Україні).

Методи дослідження

Для досягнення зазначеної мети використовувалась наступні методи: — причинно-наслідковий та дедуктивний, для встановлення обставин, їх ролі і місця у формуванні практичних тенденцій і сценаріїв, а також систематизації усіх компонентів для кристалізації цілісної позиції; — історичний, для визначення тенденцій в ретроспективі з прицілом на різні фактори, що мали попереднє значення.

Результати дослідження

В рамках даного дослідження термін національна безпека концептуалізується на основі традиційного сприйняття інтересів держави через призму геополітики. Ми свідомо обмежуємо цивільно-правові та інші не профільні елементи фундаменталізації даного терміну у ході оперування терміном в рамках даного дослідження. В основу нашого сприйняття інтегровані наступні значення:

Геополітична безпека — складова національної безпеки, процес управління системою національної безпеки, за якого державними та недержавними інституціями забезпечується встановлення контролю і панування над ресурсами земного, водного, повітряно-космічного, інформаційних (духовно-культурного) просторів держави, регіону, світу [1].

А також, офіційна термінологія вжита в Конституції України: — воєнна безпека — захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз; — державна безпека — захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [2].

Таким чином, звернення до концепту «безпека» в рамках нашої роботи ґрунтуватиметься на вищезгаданих визначеннях.

Сформувавши категоріальний апарат, ми розглянемо виокремлені нами причини поетапно.

1. Фінал «холодної війни» та розпад Радянського Союзу сприймався на Заході як крок на зустріч стабілізації ситуації в Європі та побудова нових безпекових мостів. Як відзначає А. Котті: «закінчення холодної війни створили нові можливості в контексті зближення з ЄС, двосторонні зв'язки із Західними країнами, нові форми взаємовідносин із НАТО, і можливе майбутнє членство в ЄС чи НАТО. Одна з ключових безпекових опцій відкрилася для країн Центрально-Східної Європи — шукати інструменти інтеграції із Заходом. Така стратегія мала багато бонусів. Захід поєднав політичні, економічні і військові компоненти для надання безпекових гарантій країнам регіону. За рахунок розвитку близьких взаємовідносин східноєвропейські країни могли потрапити під «безпекову парасольку», що збільшувало їх шанси на отримання західної підтримки в кризових обставинах, зробило б їх сильними кандидатами на повноцінне членство у західних інституціях на довготривалу основу» [3, с.19].

Такий підхід виходить з позицій позитивного бачення сценаріїв розвитку ситуації в регіоні. Водночас, він дещо недооцінює реваншистські амбіції Російської Федерації, яка не мала змоги протистояти приєднанню до Західних об'єднань країн Центрально-Східної Європи, проте вдалась до агресивних дій, коли справа стосувалась України.

Перебравши на себе в односторонньому порядку роль Радянського Союзу, Росія розцінювала потенційну взаємодію з ЄС і НАТО не як перспективні можливості для побудови прагматичних взаємовідносин в контексті спільного розвитку світового порядку, а як абстрактну загрозу військово-політичного характеру.

Поки в Європі виступали з ідеалістичних орієнтирів стратегічного зближення, в Росії готувалися до стримування і вироблення механізмів реакції, намагаючись зберегти країни пострадянського простору в орбіті власного впливу.

Недооцінка погроз і заяв російського керівництва (традиційно прийнято вважати орієнтовну дату відліку виступ В. Путіна на мюнхенському

безпековому форумі в 2007 році) стало однією з причин слабкої готовності колективного заходу до початку бойових дій в Україні.

Консолідація російських еліт навколо реваншистських настроїв відбудови Радянського Союзу, підкріплена контролем силових відомств на створенням доктрини зовнішньої політики, завчасно створила загрозу для національної безпеки України [4]. Наративи, що свідчили про неоімперіалістичне бачення російськими елітами політики на українському напрямку, стали типовим елементом російської експертно-політичної думки.

2. Зверхнє ставлення до безпекових загроз не тільки не перешкоджало розвитку економічних відносин ЄС з РФ, але й сприяло їх стратегічному поглибленню. Європейський підхід «прагматизму торгівельних відносин» штовхав країни ЄС на реалізацію власної продукції на російському ринку та нарощення обсягів імпорту доступних російських енергоносіїв. Проте, на Заході були не готові до російського сприйняття міжнародного ринку як інструменту тиску для досягнення політичних цілей.

Спрямована і системна діяльність європейській компанії щодо збільшення поставок газу, нафти і нафтопродуктів поставила Європу в повну енергетичну і політичну залежність від волі Кремля.

Один з флагманів європейської економіки — Німеччина — тривалий час не вбачала прихованих загроз в розширенні транзитної інфраструктури з Росії, приховуючи економічним зиском російські політичні мотиви — обмежити поле для дипломатичних маневрів ЄС у разі загострення конфлікту. Північний потік — 2 став чіткою демонстрацією можливостей Росії «шантажувати» Європу, коли з метою сертифікації труби, «Газпром» свідомо «підсушував» європейський ринок енергоносіїв [5]. Як результат, з початком війни в Україні, узгодження енергетичних санкцій проти Росії стали справжнім випробуванням для європейської дипломатії.

Використання енергетичної зброї стало додатковим елементом і стимулом агресивних дій Росії на українському напрямку з розрахунком на відсутність єдності у європейських країн та їх небажання ставити власну економіку під загрозу, відмовляючись від російських енергоносіїв, зупиняти виробничі потужності, створювати основу для соціальних протестів.

Із зростанням цін на нафту і газ, викликаних дефіцитом продукції та війною, щоденний дохід російського бюджету становить за різними підрахунками орієнтовно 1 млрд. доларів [6], що формує характерну особливість реальної політики — країна, що розпочала відкриту війну, продовжує заробляти на продажу власної сировини. При цьому, узгодження фінансової допомоги для об'єкту військової агресії — України — займає тривалий проміжок часу та ускладнюється бюрократичними обставинами. Події в Україні підтвердили припущення, що європейська політика і дипломатія працюють повільніше за бізнес.

Крім того, Росія показала як можна використовувати «енергетичну зброю» проти незалежних країн на пострадянському просторі задля провокування дестабілізації в їх економіках. Зокрема, перед початком опалювального сезону 2022 року, в російському уряді прийняли політичне рішення заблокувати поставки в Україну енергетичного вугілля, що поставило під загроза забезпечення енергетичної генерації. Українському уряду довелося терміново шукати альтернативу на дорожчих ринках Центральної Азії, Африки і США, але і тут російська сторона пішла на цинічні міри, заблокувавши транзит казахського газу в Україну, провокуючи енергетичну ізоляцію [7].

Подібний підхід Росія використала і на молдавському напрямку. Погрожуючи перекриттям поставок газу, в Кремлі здійснювали тиск на офіційний Кишинів, підіграючи проросійським силам в країні, а подекуди, за різними оцінками, виставляючи і політичні вимоги [8].

Таким чином, прослідковується чітка тенденція: використовуючи власні енергетичні можливості, Росія посилювала вплив на країни Європи, обмежуючи потенціал їх реагування на радикальні дії російської сторони, спрямовані на збереження в орбіті свого контролю країни пострадянського простору.

3. Невизначеність колективного заходу в розширенні на схід. Характерною особливістю політики Альянсу стала відсутність чітких меж, контурів і кінцевих цілей взаємодії з країнами Східної Європи. Виступаючи за підтримку українських євро-атлантичних прагнень, НАТО не надавало остаточного розуміння на яких умовах і у які часові проміжки Україна може стати повноправним членом об'єднання. Подекуди, геополітичні амбіції офіційного Києва відверто нехтувалися через прагматичні розрахунки окремих членів Альянсу, заснованих на економічних інтересах або занепокоєнні з приводу абстрактних сценаріїв провокування конфлікту з Росією.

Як влучно відзначили В. Горублін та О. Литвиненко: «Загальмувався процес приєднання України до Євроатлантичної системи колективної безпеки, хоча це завдання протягом останніх років є головним зовнішньополітичним пріоритетом. Провідні країни Європи та США на самітах країн НАТО під час газового конфлікту продемонстрували неготовність до ускладнень у стосунках з РФ заради підтримки інтересів України. Для України це, попри всі запевнення, обумовлює в контексті перспектив приєднання до НАТО стан невизначеності й пошуку дій, адекватних ситуації» [9].

У результаті НАТО не тільки не сформувало «дорожню карту» потенційної інтеграції України, але й не надало альтернативної моделі захисту українських національних інтересів від російських загроз в умовах знаходження за межами безпекових наднаціональних утворень.

Ті ж В. Горубулін і О. Литвиненко вбачали вказану ситуацію наступним чином: «членство України в ООН, ОБСЄ, Раді Європи, партнерські відносини з НАТО і ЄС не створюють надійних механізмів усунення загроз національній безпеці. Гарантії безпеки, отримані Україною у зв'язку з відмовою від ядерної зброї у 1994 році, не мають інституційного оформлення і не виконуються. Ядерні держави, що є постійними членами Ради Безпеки ООН, або ігнорують свої гарантії, надані Україні, або трактують їх як суто політичні заяви, що не передбачає їхнього обов'язкового виконання» [9].

Враховуючи викладене, численні меморандуми, дипломатичні обіцянки та політичні декларації не надали Україні необхідного інструментарію для захисту власного суверенітету від зовнішнього вторгнення. При цьому, Росія не зважала на відсутність реальних передумов для швидкого включення України до країн членів НАТО, натомість позиціонувала кожен акт співробітництва українських збройних сил з міжнародними партнерами як загрозу російським національним інтересам. В існуючих обставинах, без документальної фіксації механізмів включення НАТО у захист України, російське військове вторгнення ставало лише питанням часу.

4. Відсутність жорсткої реакції колективного Заходу на дії Росії на теренах пострадянського простору, лише розширяли поле для маневрів Кремля. Готовність російської сторони до гострих і радикальних кроків знаходила своє практичне відображення в багатьох військових і економічних конфліктах Східної Європи.

До початку війни в Україні, В. Горбулін та О. Литвиненко відзначали наступну тенденцію: «Достатньо реальною стала загроза ескалації військових конфліктів поблизу кордонів України через наявність так званих заморожених конфліктів у регіоні. Підтвердженням таких реалій стало російсько-грузинське збройне зіткнення. Не тотожною за формою, але близькою за змістом стала й друга російсько-українська газова війна 2009 року. Показово, що у цих випадках Кремль грав за своїми правилами, визначав час, напрям і місце удару, володів стратегічною і тактичною ініціативою. Особливо наголосимо на масштабності цілей РФ: контроль над Кавказом, українською газотранспортною системою, просування проєктів Північного й Південного газових потоків — достойні завдання. Аналіз цих конфліктів доводить, що чинне керівництво РФ готове боротися за відродження свого домінування на території колишнього Радянського Союзу всіма доступними засобами, включно із застосуванням воєнної сили» [9].

Росія не отримала достатньої відповіді на початок війни у Грузії із захопленням територій. Окремі країни Європи вирішили згладити кути протистояння для недопущення ескалації ситуації за межі регіону. Керуючись пасивністю колективного Заходу, Росія пішла на анексію і окупацію Кримського півострова, а згодом і провокування військових дій на Донбасі у 2014 році.

Навіть політична мобілізація європейських країн при сприянні США, що матеріалізувалась в затвердження санкцій проти російської економіки, не тільки не дали потрібного ефекту, але й поступово «виснажились» через готовність ведення бізнесу з російською стороною та нехтуванням демократичними цінностями.

Постійно переступаючи «червоні лінії» та залишаючись без достойної реакції, Росія побачила можливість діяти в регіоні на власний розсуд, ставлячи під загрози інтереси інших країн.

5. Ігноруючи постійне зростання російської загрози Європа і США не давали Україні альтернативних безпекових гарантій. Доцільно припустити, що колективний Захід, ймовірно, не мав бажання, а можливо і не надавав стратегічного значення питанню упередження військових ризиків на українському напрямку. Фактично, декларуючи власні наміри євро-атлантичного руху та фіксуючи їх в Конституції, Україна залишалася сам-на-сам з ворогом.

Навіть коли в США зрозуміли масштаби викликів, що постали перед українською державністю, окремі країни ЄС не розділяли бачення критичних сценаріїв розвитку ситуації, до кінця намагаючись домовитись з Кремлем про розподіл сфер впливу. Російську загрозу недооцінювали. Спроби України спонукати Захід до затвердження випереджуваних санкцій не знайшли жодної підтримки, заклики України надати необхідне озброєння на українські потреби не були підтримані у повній мірі.

Стратегічні дискусії про механізм реальних гарантій безпеки став реальним лише після повноцінного вторгнення Росії, коли ключові актори міжнародної арени розпочали розмірковувати як стримати активну фазу агресії та не допустити її повторення. Проте, практика показує наскільки важко досягнути порозуміння навіть між союзниками в умовах триваючої ескалації і повноцінних бойових дій.

Дослідник процесів фундаменталізації політики НАТО у відношенні країн Центрально-Східної Європи Ч. Крупнік визначав консолідовану спроможність країн-членів Альянсу дати відсіч загрозам за межами об'єднання як важливий компонент гарантування безпеки в Європі [10, с. 19]. Приклад України дав розуміння того, що узгодженої відповіді на подібний виклик не знайдено, а координованого механізму реагування — не узгоджено.

6. Після розпаду радянського союзу окремі сподівання покладалися на дещо ідеалістичне бачення розвитку подій в регіоні, за якого демократизація пострадянських країн та входження їх в парадигму міжнародних ліберальних цінностей виступали б тригером стабілізації безпекової ситуації. Водночас, Україна стала заручником внутрішньополітичних протиріч, які вилились у проблеми з кристалізацією чітких зовнішньополітичних орієнтирів та впровадженням ключових демократичних принципів у розвиток української державності.

Різноманітні політичні сили використовували «гру на контрасті», як технологічний прийом для об'єднання власного електорату та протиставлення його опонентам. У результаті, тривалий час в суспільстві та серед політичного істеблїшменту велися постійні дискусії щодо доцільності чи недоцільності збереження позаблокового статусу, обрання європейського вектору чи проросійського, демократизації моделі політичного управління за рахунок запуску парламентсько-президентської моделі чи централізації системи прийняття рішень на основі розширення прерогатив президентської гілки влади.

Концентрація на тактичних перемогах обмежувала перспективи досягнення стратегічних цілей, а змагання за електорат ставили коротко-строговий успіх політичного популізму вище від державницьких підходів.

Кульмінацією постійних протиріч став період перебування при владі В. Януковича. Декларуючи курс на зближення з ЄС та підписання Угоди про асоціацію, політик прийняв рішення залишитись в сфері кулуарного впливу Російської Федерації, зірвавши тривалу підготовку органів державної влади до реалізації загальноприйнятого курсу.

Концентрація надмірних повноважень в руках однієї особи і її оточення призвели до ослаблення державних інституцій, скорочення військового потенціалу та втрати суб'єктності на міжнародній арені.

Таким чином, типова проблема демократизації — реваншизм окремих політичних груп впливу у формі авторитаризму [11, с. 32] — деструктивно відобразилася на функціонуванні української системи управління. Країна виявилася неготовою до викликів 2014 року, а у випадку збереження при владі «режиму Януковича» для України став би реальним сценарій економічної і політичної експансії з боку Росії (подібний розвиток подій наразі має місце в Білорусі).

Перманентна спекуляція на зовнішньополітичному треку у ході переслідування індивідуальних політичних інтересів груп впливу актуалізувала загрозу інформаційної безпеки.

Як відзначав В. Горбулін: «значні зусилля РФ зосереджує в інформаційній сфері — це спроби маніпулювання, дезінформації, «вкидання підробок» та інше, і є чітка система координації зусиль, яка забезпечує цілісність здійснюваних заходів для досягнення стратегічної мети. Тому для нас критично важливим є пошук власних шляхів координування всіх ресурсів та можливостей. Багато в чому це є метою побудови системи стратегічних комунікацій» [12].

В Україні не одразу у достатній мірі зважали на вказаний аспект, тому розвиток інформаційної гігієни і безпеки став одним з ключовим фактором обмеження зони поширення російської агресії.

Висновки

Дестабілізація політичної і безпекової ситуації в межах пострадянського простору стала неминучою в умовах кумулятивного ефекту від дії загрозливих факторів.

Реваншистські настрої та нео-імперіалістичні спрямування вищого російського керівництва, примножені слабкою реакцією колективного Заходу на перетин геополітичних «червоних ліній», відсутність механізмів гарантії безпеки країнам, що знаходяться за межами НАТО, та недооцінка російського фактору, лягли в основу ескалації і початку повномасштабного вторгнення Росії на українську територію.

Система міжнародної безпеки не виправдала себе. Використання Росією економічних інструментів впливу, розвиток інформаційно-пропагандистських технологій, практичні прояви політичного реалізму у діях окремих країн Європейського союзу, орієнтованих на зближення з російською стороною, дозволили створити загрози не тільки регіонального, але й глобального масштабу.

Виходом з ситуації виступає формування нових алгоритмів гарантії стабільності, вироблення моделі захисту суверенних інтересів незалежних країн, так званих гарантій безпеки, що дозволять колективному Заходу ефективно реагувати на військові загрози, що матимуть місце за межами Альянсу НАТО. Прецедент України став своєрідним випробуванням для міжнародної спільноти, успішне проходження якого проявлятиметься у здатності зупинити російську агресію, забезпечити виведення окупаційних військ та упередити подібні сценарії у майбутньому.

Список посилань

1. Ліпкан В. А. Національна безпека України: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2009. 576 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8300.html>
2. Про національну безпеку України: Закон України від 24.11.2021 № 2469–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
3. Cottey A. East-Central Europe After the Cold War: Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary in Search of Security. Palgrave Macmillan, 1995. 208 p.
4. Горбулін В. П., Белов О. Ф., Литвиненко О. В. Національна безпека. Порядок денний для України. Київ: СтилоС, 2009. 128 с.
5. Коментарій: Германия пока просто игнорирует шантаж «Газпрома». DW. URL: <https://www.dw.com/ru/germanija-poka-prosto-ignoriruet-shantazh-gazproma/a-59191215>
6. Борель виступив за збільшення санкцій проти РФ. Курс України. URL: <https://kurs.com.ua/ua/novost/825042-borrel-vistupil-za-uvelichenie-sankcii-protiv-rf?source=ukrnet>

7. Россия блокирует поставки угля из Казахстана — Галущенко. Экономическая правда. 05. 01. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/01/5/681195/>

8. FT: Кишинёву предложили скидку на газ в обмен на отказ от сближения с ЕС. Радио Свобода. 27. 10. 2021. URL: <https://www.svoboda.org/a/ft-kishinyovu-predlozhili-skidku-na-gaz-v-obmen-na-korrektirovku-dogovora-es/31531893.html>

9. Горбулін В. П., Литвиненко О. В. Політика національної безпеки України: актуальні виклики — адекватні відповіді. Стратегічна панорама. 2009. №2. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horbulin_Volodymyr/Polityka_natsionalnoi_bezpeky_Ukrainy_aktualni_vyklyky_adekvatni_vidpovidy.pdf

10. Almost NATO: partners and players in Central and Eastern European security / edited by Charles Krupnick. Lanham, Doulder, New York, Toronto, Oxford: Rowman & Littlefield Publisher, Inc., 2003. 341 p.

11. Democratization in Eastern Europe: Domestic and International Perspectives / Edited by Geoffrey Pridham and Tatu Vanhanen. London: Psychology Press, 1994. 292 p.

12. В. Горбулін: наука та історія є для Росії одним з видів озброєння. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/2770.html>

References

1. Lipkan, V.A. (2009). Natsionalna bezpeka Ukrayiny: navchalnyy posibnyk. Kyiv: KNT. 576 s. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8300.html> [in Ukrainian].

2. Pro natsionalnu bezpeku Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 24.11.2021 № 2469–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].

3. Cottey, A. (1995). East-Central Europe After the Cold War: Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary in Search of Security. Palgrave Macmillan, 208 p.

4. Horbulin, V.P. Byelov, O.F. & Lytvynenko, O.V. (2009). Natsionalna bezpeka. Poryadok dennyy dlya Ukrayiny. Kyiv: Stylos. 128 s. [in Ukrainian].

5. Kommentaryy: Hermanyya poka prosto yhnoryuet shantazh «Hazproma». DW. URL: <https://www.dw.com/ru/germanija-poka-prosto-ignoriruet-shantazh-gazproma/a-59191215> [In Russian].

6. Borel vystupyv za zbilshennya sanktsiy proty RF. Kurs Ukrayny. URL: <https://kurs.com.ua/ua/novost/825042-borrel-vistupil-za-uvelichenie-sankcii-protiv-rf?source=ukrnet> [in Ukrainian].

7. Rossiya blokyruet postavky uhlya yz Kazakhstana — Halushchenko. Ékonomycheskaya pravda. 05. 01. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/01/5/681195/> [In Russian].

8. FT: Kyshynëvu predlozhyly skydku na haz v obmen na otkaz ot sblyzhenyya s ES. Radyo Svoboda. 27. 10. 2021. URL: <https://www.svoboda.org/a/ft-kishinyovu-predlozhili-skidku-na-gaz-v-obmen-na-korrektirovku-dogovora-s-es/31531893.html> [In Russian].

9. Horbulin, V.P. Lytvynenko, O.V. (2009). Polityka natsionalnoyi bezpeky Ukrayiny: aktualni vyklyky – adekvatni vidpovidi. Stratehichna panorama. №2. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horbulin_Volodymyr/Polityka_natsionalnoi_bezpeky_Ukrainy_aktualni_vyklyky_adekvatni_vidpovidi.pdf [in Ukrainian].

10. Almost NATO: partners and players in Central and Eastern European security (2003) / edited by Charles Krupnick. Lanham, Doulder, New York, Toronto, Oxford: Rowman & Littlefield Publisher, Inc. 341 p.

11. Democratization in Eastern Europe: Domestic and International Perspectives (1994) / edited by Geoffrey Pridham and Tatu Vanhanen. London: Psychology Press. 292 p.

12. V. Horbulin: nauka ta istoriya ye dlya Rosiyi odnym z vydiv ozbroynnya. Rada natsionalnoyi bezpeky i oborony Ukrayiny. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/2770.html> [in Ukrainian].

Anton Naichuk

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

(Kamianets-Podilskyi, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-9906-6645>

nav1963@ukr.net

Vadym Markitantov

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

(Kamianets-Podilskyi, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-7700-972X>

vamark@ukr.net

**KEY FACTORS FOR ESCALIZATION OF SECURITY
SITUATION IN EASTERN EUROPE AND THREAT FOR
UKRAINIAN STATE INTERESTS**

Abstract

The article reveals the main patterns and problems that led to the violation of international security and the beginning of military aggression against Ukraine. It assesses domestic and foreign policy factors that are approaching escalation, including inconsistencies in NATO's approach to Eastern European enlargement, underestimation of the Kremlin's neo-imperialist revanchist ambitions, short-sighted EU energy policy for their practical implementation, the military path along with economic blackmail.

In some places, the prevalence of individual intentions of individual political forces in the struggle for the electorate put in the background the strategic issue of defending national interests. The weakness of the system of exercising state power leads to a decrease in the country's defense potential and neglect of real threats, which took place in Ukraine until 2014.

The study concludes that the necessary vector of key actors is needed to remedy the current situation, as the threat from Russia is becoming a permanent to regional stability and international security.

As the existing mechanisms for resolving security challenges have not proved successful in protecting non-NATO countries, Allies are obliged to work towards developing practical security guarantees for Ukraine and, in the long run, other countries in the post-Soviet space that do not have intentions to be in the orbit of the Kremlin. A potential security document cannot be a formalized memorandum without a detailed procedure for dealing with a critical situation and should include preventive response mechanisms. In the worst case, the situation in Eastern Europe will not be balanced. Until the Kremlin feels the ability of the collective West to respond to the Russian regime's «crossing the red line» and sees a lack of full consolidation of NATO countries, attempts to gain control of Ukraine will continue and are likely to extend to Central Asia, Belarus and Belarus. Europe and the United States must understand that Russian aggression is not a situational display, but a directed approach to achieving military-political goals, the conditions for which have been formed over the years.

Keywords: international security, national interests, military aggression, security guarantees, state sovereignty.

Стаття надійшла до редакції 21.02.22

© *Найчук А. В., Маркітантов В. Ю., 2022*